

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

Дипломна робота

магістра
(освітній ступінь)

на тему «**Формування дослідницької компетентності майбутніх
учителів початкової школи у процесі фахової підготовки**»

Виконала: студентка II курсу групи ПО-2м
спеціальності 013 «Початкова освіта»

Рябець Діана Василівна

Керівник: к.пед.н., доц. Молнар Т.І.

Рецензент: к.пед.н., доц. Кухта М.І.

Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП		5
Розділ 1.	НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	9
1.1.	Науково-дослідна робота як складова професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи	9
1.2.	Сутність поняття «дослідницька компетентність» у психолого-педагогічній літературі	19
1.3.	Сучасні підходи до визначення структури дослідницької компетентності	29
Розділ 2.	МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	42
2.1.	Система діагностики рівнів сформованості дослідницької компетентності студентів	42
2.2.	Структурно-функціональна модель формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи	50
2.3.	Аналіз результатів експериментального дослідження	65
ВИСНОВКИ		71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		74
ДОДАТКИ		83

ВСТУП

Актуальність теми. Нові соціально-економічні умови, інтеграція України в європейський освітній простір вимагають якісної перебудови підготовки фахівців. Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті пропагують особистісний розвиток учителя як найвищу цінність суспільства, висувають принципово нові вимоги до його професійної підготовки.

Розвиток системи освіти України, орієнтованої на входження у світовий освітній простір, супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії і практиці, спрямованими на формування освіченої, творчої особистості, а також забезпечення умов для розкриття її здібностей, збагачення досвіду, задоволення освітніх потреб. Пріоритетним напрямком розвитку вищої освіти є формування творчої особистості, здатної до саморозвитку і самовдосконалення як під час навчання у закладі вищої освіти, так і в майбутній професійній діяльності, організація такого освітнього процесу, в якому кожен студент міг би стати суб'єктом власного розвитку, вмів здобувати та переробляти інформацію шляхом самостійної науково-пізнавальної та дослідницької діяльності.

У сучасній педагогічній науці актуалізується ідея компетентнісного підходу до професійної підготовки вчителя початкової школи. Звідси, постає потреба цілеспрямованого формування дослідницької компетентності майбутнього фахівця, що дозволить йому максимально проявити себе у професійній діяльності. Необхідність оволодіння майбутнім учителем дослідницькими знаннями і вміннями обумовлена характером професійної діяльності педагога як у закладі загальної середньої освіти, так і в системі вищої освіти, адже рівень готовності випускника ЗВО до дослідницької діяльності визначає його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг.

Окресленій проблемі присвячено наукові дослідження в галузі філософії освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, О. Глузман, І. Зязюн,

В. Кремень, А. Кузьмінський та ін.); професійної підготовки фахівців у закладі вищої освіти (А. Алексюк, Н. Волкова, С. Гамараш, С. Гончаренко, А. Гуржій, А. Капська, В. Козаков, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєва, С. Харченко та ін.); теорії компетентнісного підходу до навчання (В. Байденко, Є. Зеєр, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, О. Пометун, В. Шахов та ін.); теорії діяльнісного підходу до процесу розвитку особистості (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтєв, В. Семиченко та ін.).

Актуальність означеної проблеми зумовила вибір теми дослідження *«Формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки»*.

Мета дослідження – обґрунтувати модель формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи та експериментально перевірити її ефективність.

Для досягнення мети передбачалося виконання наступних **завдань**:

- 1) здійснити аналіз поняття «дослідницька компетентність» у психолого-педагогічній літературі;
- 2) визначити структуру дослідницької компетентності;
- 3) обґрунтувати систему діагностики рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи;
- 4) експериментально перевірити ефективність моделі формування дослідницької компетентності студентів.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження: структурно-функціональна модель формування дослідницької компетентності студентів.

Для розв'язання завдань використано комплекс **методів дослідження**: теоретичні: аналіз, порівняння та систематизація філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури для визначення сутності основних

понять дослідження та поглядів учених на досліджувану проблему; педагогічне моделювання – для розроблення моделі формування дослідницької компетентності; емпіричні: діагностичні (анкетування, письмове опитування, тестування), що дали змогу визначити рівень сформованості дослідницької компетентності; педагогічний експеримент; методи математичної статистики (застосовувалися з метою оброблення та перевірки достовірності результатів експерименту); графічні методи (використовувались для унаочнення результатів експериментальної роботи).

Практичне значення роботи полягає в тому, що розроблено та експериментально перевірено модель формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки, яка містить мету, компоненти, етапи, форми, методи, засоби їх реалізації та результат. Здобуті результати можуть бути використані в педагогічному процесі закладів вищої освіти для удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців, у ході розробки навчально-методичних посібників з окресленої проблематики, у професійній діяльності вчителів-практиків.

База педагогічного дослідження – Мукачівський державний університет.

Апробація результатів дослідження. Основні положення магістерської роботи оприлюднено на II Міжнародній науково-практичній конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції» (25-26 жовтня 2018 р., м. Мукачево); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції (25 жовтня 2018 р., м. Мукачево).

Публікації. Молнар Т. І., Рябець Д. В. Сутність поняття «дослідницька компетентність» у науковій літературі / Т. І. Молнар, Д. В. Рябець // Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції: збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної

конференції, 25-26 жовтня 2018р., Мукачево / Ред. кол.: Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2018.– С.335-337 [36].

Молнар Т. І., Рябець Д. В. Структура дослідницької компетентності / Т. І. Молнар, Д. В. Рябець // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 25 жовтня 2018 р., Мукачево / Ред. кол.: В. І. Кобаль (гол. ред.) та ін. – Мукачево: МДУ, 2018. – С.253-256 [37].

Молнар Т. І., Рябець Д. В. Науково-дослідна робота як складова професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / Т. І. Молнар, Д. В. Рябець // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наукових праць / Ред. кол.: Г. В. Товканець (гол. ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во МДУ, 2019. – Випуск 1(9). – С.95-97 [38].

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження ми прийшли до таких висновків:

1. Для сучасного педагога актуальними є такі якості, як готовність до постійної самоосвіти, креативність, здатність здійснювати пошукову діяльність, отримувати нові знання, бачити перспективи власної самоосвітньої траєкторії і планувати стратегію її розвитку. Творчий підхід до розв'язання нестандартних педагогічних завдань можливий лише за умови свідомого оволодіння методами наукового пізнання, ознайомлення з методологією і логікою наукового дослідження. Тому одним із важливих завдань підготовки педагогічних кадрів є виховання творчих учителів, здатних до дослідницької діяльності. Встановлено, що дослідницька компетентність – це цілісна інтегрована якість особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід діяльності, ціннісні ставлення та особистісні якості та виявляється в готовності і здатності здійснювати дослідницьку діяльність з метою отримання нових знань шляхом застосування методів наукового пізнання, творчого підходу в цілепокладанні, плануванні, прийнятті рішень, аналізі та оцінці результатів дослідницької діяльності. Дослідницька компетентність хоч і є продуктом навчання, але не прямо впливає з нього, є наслідком саморозвитку студента, його особистісного зростання, цілісної самоорганізації і синтезу пізнавального, діяльнісного та особистісного досвіду.

2. Дослідницька компетентність майбутнього педагога є складним багатоаспектним утворенням, що у своїй структурі передбачає мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний та рефлексивний компоненти. Мотиваційно-ціннісний компонент містить в собі систему мотиваційно-ціннісних і професійно-значущих мотивів дослідницької діяльності та емоційно-вольових і ціннісних ставлень студентів до світу, до діяльності, до людей, до самого себе, до своїх здібностей та їх розвитку; усвідомлене уявлення про цінність сучасної освіти; уміння формулювати цілі дослідницької діяльності у відповідності

з гіпотезою та завданнями дослідження. Когнітивний компонент відображає систему професійних та міждисциплінарних наукових знань і пізнавальних умінь дослідницької діяльності. Діяльнісно-практичний – містить сукупність способів і прийомів дослідницької діяльності та вміння реалізувати їх у практичній діяльності, розвинену самостійність і творчу активність. Рефлексивний компонент включає в себе діяльність щодо усвідомлення й оцінювання ходу та результатів самостійної дослідницької діяльності; наявність знань про способи професійного самовдосконалення; уміння усвідомлювати рівень власної діяльності, своїх здібностей; уміння бачити причини недоліків у своїй роботі, в собі; бажання самоудосконалюватися; уміння використовувати механізм самооцінки власних досягнень в дослідницькій діяльності.

3. На основі конкретизації критеріїв і показників дослідницької компетентності вчителя початкових класів визначено рівні її сформованості у процесі фахової підготовки (низький, середній, достатній, високий). Доведено, що перехід від попереднього до наступного рівня дослідницької компетентності супроводжується кількісними та якісними змінами, що знаходять своє вираження в змісті компонентів досліджуваного педагогічного явища. Результати констатувального зрізу засвідчили недостатній рівень сформованості дослідницької компетентності у студентів, що зумовило необхідність обґрунтування й запровадження експериментальної моделі формування дослідницької компетентності у майбутніх педагогів.

4. Розроблена структурно-функціональна модель формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи складається з мети, компонентів, підходів, принципів, форм, методів, засобів, критеріїв, рівнів, результату. Формування дослідницької компетентності у студентів здійснювалося за допомогою таких педагогічних умов: створення освітнього середовища, спрямованого на формування системи ціннісних орієнтацій і професійно-особистісної

мотивації майбутніх учителів початкових класів, удосконалення форм і методів освітнього процесу в ЗВО, спрямованого на формування компонентів дослідницької компетентності; залучення студентів до науково-дослідницької діяльності з метою накопичення власного дослідницького досвіду та формування в них здатності до саморозвитку. Порівняльний аналіз результатів діагностування студентів контрольної і експериментальної груп щодо сформованості дослідницької компетентності до та після експериментальної роботи дозволив дійти висновку, що в експериментальній групі формування означеної якості відбувалося більш ефективно, ніж у контрольній. Отже, ефективність структурно-функціональної моделі формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки доведено.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. До *перспективних* напрямів подальших наукових пошуків відносимо теоретичну розробку проблеми мотиваційної спрямованості студентів на професійну дослідницьку діяльність, оптимізації змісту професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>